

SZINHÁZTÖRTÉNETI KÉRDÉSEK EGYETEMEINK DOKTORI ÉRTEKEZÉSEIBEN

BARÓTI DEZSŐ

Az a körülmény, hogy egyetemeken nincsen színháztudományi tanszék, vagy legalább ezzel a studiummal foglalkozó tudományos intézet (a Színiakadémia ide sorolható tanszékei természetesen gyakorlati célokat szolgálnak s így ebben az összefüggésben alig jöhetnek számításba) szükségképen reányomja bélyegét a színházzal foglalkozó irodalomra is, illetve megmagyarázza ennek szinte teljes hiányát. Néhány egyéni és elszigetelt kezdeményezéstől eltekintve ez az irodalom — ha a színikritikát kikapcsoljuk — sajnos még ma is néhány rosszul sikerült, legtöbbször alacsonyabbrendű közönség ízléséhez szabott életrajzból, illetve botránykrónikából áll, vagy, mint majd utalunk rá, más tudományágak célkitűzéseit képviseli. A színészek, színiigazgatók és rendezők rendszerint lírai jellegű, nem is mindig megbízható visszaemlékezései bár gazdag anyagot adnak, még a klasszikus példáikat tekintve sem nevezhetők színháztudományi munkáknak. Talán nem túlozunk, ha inkább a szépirodalomhoz sorozzuk valamennyit. Ezek után joggal felvethető a kérdés: egyáltalán vannak-e színháztudományi publikációink? Ha a színháztudományt anyagából következő saját, a többi szellemtudományokétól különböző, önelvű módszerrel rendelkező studiumnak fogjuk fel, be kell ismernünk azt, hogy Magyarországon színháztudomány ma még nincs s azt a néhány munkát, mely a színházhoz kapcsolható kérdéssel foglalkozik, az irodalomtörténet is joggal követelheti magáénak. Ez természetesen is, hiszen íróik úgy ma, mint régebben az egyetemek irodalomtörténeti tanszékeihez (professzorok, magántanárok és ezek hallgatói) lokalizálhatók, az anyaggyűjtés munkáját például csaknem kizárólag a doktori értekezések írói végzik el — az irodalomtörténet szempontjából. Érdeklődésük így elsősorban az előadott szöveg és ezeknek írói felé fordul, a színházakról, a színészekről vagy a rendezés stílusáról csak nagy ritkán és egész mellékesen esik szó, amint ezt az előttünk fekvő új doktori értekezések mutatják. Mégis tárgyalnunk kell valamennyit, mert szegénységünk azt hozza magával, hogy minden színházzal foglalkozó magyar munkát meg kell becslünk. Színháztudományi bibliografiánk sincs és még sokáig nehezen is elképzelhető, hogy legyen: egyelőre a *A Színpad* hasábjain kell minden idetartozó munkát számon tartanunk. A könyvtárusi forgalomba rendszerint nem kerülő, kis példányban megjelent doktori értekezések esetében különösen fontos ez, hiszen valamennyiben — ha mást nem — egy egész sereg egy helyre összegyűjtött adatot találunk, melyeknek ismerete lényegesen megkönnyítheti a szintézisen dolgozók munkáját. Színházzal foglalkozó irodalmunk zömét különben, mint már említettük, ép a doktori értekezések teszik. Az elmúlt tanévben is valamennyi egyetem fogadott el ilyen értekezéseket.

*

A magyar népszínmű kérdésével már évek óta több dolgozat foglalkozik. A nemrég még eleven életet élő műfaj mintha mostanában érett volna meg a történeti szempontú tanulmányozásra. Színpadjainkról már szinte teljesen kiveszett, csak alkalmi előadásokon és a vidéki műkedvelők közt él tovább: a történetírónak szükséges objektivitás elő-

feltételei tehát megvannak. A módszertani felkészültség kevésbé. Ez talán nem is lenne minden esetben baj, ha a különben is kezdő szerzők megelégednének az anyag aprólékos és gondos összegyűjtésével, amit egyesek közülük derekasan el is végeztek. A zavar akkor kezdődik, amikor valamilyen, az anyaggyűjtésen túlmenő eredményre törekszenek, legtöbbször rég elavult, vagy történetietlen szempontok szerint. Kissé megdöbbenő az is, hogy az alább felsoroltak között alig egy-kettő van, amelyik tud az utolsó tizenöt év módszertani eredményeiről.

Ember Ervin dolgozata (*A magyar népszínmű története Tóth Ede fellépésétől a XIX. sz. végéig*, Debrecen, 1934.) jellemző módon mutatja az előbb említett hibákat. Alapos philológiai felkészültséggel nyúl hozzá a kérdéshez s az előző tanulmányokat is mindenütt fel tudja használni. Bizonyos mértékig összefoglaló jellege van és ezt a feladatot használhatóan oldotta meg. Gazdag anyagával azonban nem tud mit csinálni. Rendszerezési kísérlete (idilli népszínmű, ethnographiai népszínmű, történelmi népszínmű) egészen külsőséges és könnyű lenne reámutatni, mennyire keresztezi egymást. A népszínmű tárgyi és formai fejlődése iránt nem érzéketlen, néhány igen jó szemre valló észrevétele van, de a tárgynak túlságos jelentőséget tulajdonít. A népszínműre jellemző színpadi stílus vizsgálatára természetesen nem tér ki, (ezt előzői sem tették meg) viszont érdekesekek azok részei, ahol a népszínmű, mint műfaj körüli polémiákat dolgozza fel. Kár, hogy az ízléstörténeti szempontok iránt érzéketlen: ezzel sok mindent megmagyarázhatott volna ép a polémiákkal kapcsolatban. Azonban ez alkalommal mégis sajnáljuk, hogy indexet nem készített s ezzel az értekezés kezelhetőségét megnehezíti. A népszínművel kapcsolatban említjük meg *Hoffmann István* (*Szigeti József*, Budapest, 1934.) és *Paul Sándor* (*Csepreghy Ferenc*, Budapest, 1934.) dolgozatait. Az írókra és műveikre jellemző néhány új adat vagy a régebbiek felelevenítése, használható bibliográfia összeállítás az érdemük. Ahol ezen túl akarnak jutni, naiv közhelyeket ismételvek.

Mándi Mártha Váradi Antalról ír. (h. n. 1934.) Színdarabjaival is részletesen foglalkozik. *Krammer Marianne* dolgozata (*Toldy István*, Budapest, 1934.) elnagyolt, felületes munka. Drámáit is érinti, de csak néhány sort ír arról, ami itt legérdekesebb lett volna: francia kapcsolatairól. *Friedmann Ilona Pilisi Lajos* c. munkáját itt életrajzi adatai miatt említjük meg. A különben nem túlságosan jelentékeny dunántúli író, mint vándorszínész kezdte pályáját.

Valamennyi említett író-portrait csak önmagában nézi az író, a korba nem tudja, vagy nem akarja beállítani. Stílus-vizsgálattal sem igen bajlódnak. A legtöbb azonban eddig egyetlen összefoglaló tanulmány s így a további munkához hasznos segédeszköz.

Az összehasonlító irodalomtörténeti értekezések között kellett találtunk színháztörténeti vonatkozásút. *Báró Jeszenák Adrienne* füzete (*Hugo Viktor hatása a magyar drámairodalomra*, Budapest, 1933.) nem mond semmi újat az eddigi részlettanulmányok után, sőt ezek eredményeit sem tudja használhatóan összefoglalni. Victor Hugo magyarországi hatásának kérdése még távolról sincs elintézve. *Barna Katalin* dolgozata (*Une femme de lettres du second Empire: La Comtesse Julie Apraxin. Sa vie, ses oeuvres*, Szeged 1934.) a szegedi Francia Intézet *Études Françaises* c. sorozatában jelent meg. Az Intézet különben előszeretettel dolgoz fel színháztörténeti témát s ezek a munkák az eddigieknél

közelebb állanak hozzánk. Nemcsak az előadott darabokat vizsgálják, hanem a vizsgálódásukat kiterjesztik a színház külső és belső életére s a színészekre is. A francia színházi kultúra középeurópai expanzióját a szegedi Francia Intézet érdeklődése nélkül nem látnánk világosan. Tudomásunk szerint a közeljövőben is több ilyen publikáció jelenik meg. — Barna Katalin munkája különben más területre visz. A magyar-francia kapcsolatok egyik érdekes megnyilvánulását, a kétnyelvű író vizsgálgja Apraxin Julia alakjában. Magyar nyelvű színdarabjai a romantika hazafias és liberális érzésvilágát tükrözik. Árpádról ötfelvonásos tragédiát ír, részben Vörösmarty hatására. A színpadra is valószínűleg romantikus jellegű könyvélményei sodorják. A Budai Népszínházban lép fel, hazafias darabokban és nagy sikerrel. A vidéki színpadokon is szerepel. Párisban már nem voltak igen nagy sikerei, csak egy színésziskola színpadján játszhatott, annak ellenére, hogy színésznői ambícióit III. Napoleon is támogatta. Francianyelvű regényei mellett színdarabot is írt franciául. (*Rêve d'une artiste. Elveszett.*) Barna Katalin dolgozata komoly kutatásokon alapuló munka. Észre tudja venni azt a szellemi tartalmat is, melyet az író munkája feldolgoz. Az előbb tárgyalt munkák legtöbbszörétől, sajnos ép ez hiányzik.

AZ OLASZ ISMERETELMÉLETI DRÁMA

BARÓTI DEZSŐ

Ifj. K. Grandpierre Emil: Az olasz ismeretelméleti dráma. Budapest. 9133. (Az Erzsébet tudományegyetem Olasz Intézetének Füzetei. 5. sz.)

Grandpierre Emil munkája alapos filozófiai és esztétikai felkészültséggel íródott meg: már ez a két vonás is erősen megkülönbözteti a doktori értekezések átlagától. Az olasz ismeretelméleti drámát (melynek legjelesebb képviselőjét, Pirandellót, mint ismeretes, ép a napokban az irodalmi Nobel díjjal tüntették ki) az irodalom és színháztudomány mai látásmódjának megfelelően, mint egy nagy *szellemi áramlat* részét tárgyalja. Alapos elmélyedéssel elemzi a *teatro grottesco* reprezentatív alkotásait, amit *Pirandello*, *Chiarelli* és *Bontempelli* darabjairól mond, sok helyen új megvilágításba állítja a nálunk is jól ismert szerzőket. Különösen azok a részek, melyekben azt kutatja, hogy az egyes szerzőknek mennyire sikerült az anyagot adekvát formába foglaló művésztechnikai eszközöket megtalálniuk. Értékelésének alapja is ez: az egyes munkákat azért találja jónak vagy rosszának, mert a szerzők tökéletesen, kevésbé tökéletesen vagy rosszul tudták kifejezni, valószínűleg meg azt a fajta művészetet, amelyet a *teatro grottesco* immanensen magában hord. Ebből a szempontból hat értékes darabot talál, többek között *Pirandello IV. Henrikét*. — K. Grandpierre Emil értekezése tudományos felkészültsége mellett azért is megérdemli a szélesebb közönség érdeklődését, mert mindvégig érdeklődő stílusban írta meg. Különben ez az első magyar nyelvű összefoglaló munka az olasz ismeretelméleti drámáról.